

Arbejde for mennesker

En antologi om
det rummelige arbejdsmarked

HANDICAPIDRÆTTENS VIDENSCENTER

Oversigt

1. Afklaring og arbejde – et kritisk blik..... Side 12

Skrevet af Mia Husted og Ditte Tofteng, adjunkter ved Roskilde Universitetscenter.

Arbejde for mennesker. Hvad drejer det sig egentlig om? Og hvad gør det ved mennesket at befinde sig på eller uden for arbejdsmarkedet? I dette indledende essay tager Mia Husted og Ditte Tofteng et kritisk blik på arbejdsmarkedet og vejen dertil.

2. Det usynlige handicap..... Side 20

Skrevet af Mikael Schildt Rasmussen, stifter og leder af Kometen i Mørke.

På trods af gunstige konjunkturer på det danske arbejdsmarked er der fortsat en stor gruppe mennesker, der befinder sig i langvarig arbejdsløshed. Det er mennesker, der kæmper med en række problemer af både fysisk og psykisk karakter, som forhindrer en ubesværet adgang til arbejdsmarkedet, selv med de lovmæssige muligheder for nedsat tid eller tilskud. Kometen i Mørke har specialiseret sig i at arbejde med disse mennesker, der typisk har et usynligt handicap, og som har brug for en ekstra indsats for at få bugt med problemerne og komme i beskæftigelse.

3. Træning af personlige og sociale færdigheder..... Side 34

Skrevet af Jane Vinter Moscoso, Allan Mads Knægt og Erno Larsen.

En alt for stor gruppe børn, unge og voksne tilegner sig ikke tilstrækkelige personlige og sociale kompetencer til at kunne begå sig på lige fod med andre i samfundet, hvilket besværliggør vejen ind på arbejdsmarkedet. Nogle går fra det ene aktiveringsprojekt til det andet, andre har svært ved at komme igennem selv mindre opkvalificerende kursusforløb, mens atter andre slet ikke er i gang med hverken arbejde, uddannelse, kurser eller aktivering. Dette kapitel tager afsæt i de personlige kompetencer og sociale færdigheders betydning for, hvordan vores tilværelse former sig. Samtidig beskriver det, hvordan kognitiv træning kan være med til at afhjælpe de vanskeligheder, som de manglende færdigheder og kompetencer medfører.

4. Juans historie Side 50

Skrevet af Kirsten Fabian, centerleder på Havredal gl. Skole.

22-årige Juan er et godt eksempel på, hvad den rette hjælp kan betyde for et menneske, der har det svært. For unge med boglige og kognitive vanskeligheder kan skole og uddannelse forme sig som en vej udelukkende beklædt med nederlag. Men med den rette indsats er det muligt at få sluset en stor gruppe unge ud til et almindeligt liv med arbejde, bolig og socialt netværk. På Havredal gl. Skole er det de mange små, men gennemtænkte detaljer, der gør den store forskel, at eleverne ender som vindere og bidragydere til samfundet. Præcis som Juans historie viser.

5. Fra handling til forvandling Side 66

Skrevet af Conny Petersen, forstander på Profilen Bov Produktionshøjskole.

Unge med særlige behov på produktionsskole – ja, og hva' så? Dette er udgangspunktet for denne artikel, der beskriver, hvordan Profilen Bov Produktionshøjskole for tre år siden satte ind med en målrettet, erhvervsafklarende og specifik anerkendende pædagogisk indsats, som tog afsæt i sin særlige målgruppes muligheder for at tage en ungdomsuddannelse. På Profilen Bov er målgruppen i dag gruppen af unge med diagnoser som Asperger, DAMP, ADHD, hjerneskader m.fl. Conny Petersen beskriver i dette kapitel, hvordan teoretiske metoder som Appreciative Inquiry-metoden og 4D-modellen er blevet centrale elementer, som har ændret dagligdagen på skolen.

6. Autisme som konkurrencemæssig fordel Side 82

Skrevet af stifter af og direktør i Specialisterne, Thorkil Sonne.

Da Thorkil Sonne i 2004 startede firmaet Specialisterne, var det for at give sin søn med infantil autisme en mulighed for et godt og aktivt liv med et kvalificeret job. I dag har Specialisterne 50 medarbejdere, hvoraf tre ud af fire har en autismediagnose, og firmaet har modtaget masser af international anerkendelse. Nøglen til succesen er, at Thorkil Sonne og Specialisterne har kigget på kvaliteterne hos mennesker i stedet for begrænsningerne. Og selvfølgelig tilrettelagt dagligdagen hos Specialisterne, så den matcher de særlige behov, som mennesker med autisme har.

7. Fremtiden Nord Syd - et alternativ til anbringelse Side 94

Skrevet af journalist Helene Knudsen for Fremtiden Nord Syd.

Mennesker med ADHD har et usynligt handicap, der har store konsekvenser for deres muligheder for uddannelse og job. Fremtiden Nord Syd har specialiseret sig i at støtte mennesker med ADHD i at opnå en aktiv tilværelse med uddannelse, bolig og arbejde. En støtte, hvor kodeordene er tid, tillid og ærlighed.

8. Krop, idræt og mestring Side 110

Skrevet af Jan Svensson, daglig leder i Idrætshuset for psykisk syge i København.

Hvilken betydning har kroppen i processen med at komme ind på arbejdsmarkedet for mennesker med nedsat funktionsevne? Idrætshuset for psykisk syge i København har flere års erfaring med at bruge leg og idræt som en vej tilbage på arbejdsmarkedet for stedets brugere. Jan Svensson beskriver, hvordan Idrætshuset med en gennemtænkt strategisk tankegang sætter kroppen i fokus som indsatsområde i forhold til at ændre brugerens opfattelse af sig selv.

9. Vi skaber tro på fremtiden Side 128

Skrevet af Ernst Jensen, tidl. forstander på Reva Trollesbro.

Hvad skal der til for at få mennesker med mange års fravær på arbejdsmarkedet tilbage i job igen? Hvordan forbereder man bedst mennesker med psykiske vanskeligheder, fysiske handicap eller misbrugsproblemer til at blive værdifulde medarbejdere? På Reva Trollesbro handler det om at give den enkelte person mere selvværd og tænde håb og ny energi.

10. Rosengård og H@ndi-Kom - to alternative og personlige arbejdspladser Side 140

Skrevet af Lene Andersen, stifter og leder af Rosengård og H@ndi-Kom og Kristian Sander Pedersen koordinator på H@ndi-Kom.

Efter at have arbejdet på beskyttede værksteder i mange år besluttede Lene Andersen sig for, at det måtte kunne gøres bedre. Så hun startede sin egen arbejdsplads for mennesker

med nedsat funktion, hvor det vigtigste element i dagligdagen er ligeværd mellem de forskellige medarbejdere. Dette kapitel indeholder desuden en historisk gennemgang af, hvordan samfundet har behandlet mennesker med nedsat funktion.

11. Ny indsatsstrategi for spastikere Side 156

Skrevet af Klaus Christensen, psykolog i Spastikerforeningen.

På trods af mange gode intentioner bliver personer med cerebral parese i stigende grad udstødt af arbejdsmarkedet eller har sværere ved overhovedet at komme derind. Dette kapitel vil belyse nogle af de problemstillinger, der kan være medvirkende til disse vanskeligheder og pege på kompenserende foranstaltninger som en del af en ny indsatsstrategi for at sikre, at flere spastikere kan blive en velfungerende del af arbejdsmarkedet.

12. Arbejde og hjerneskade Side 166

Skrevet af Rikke Forslund, Lis Damsbo og Christian Adolphsen, Hjerneskadecentret BOMI i Roskilde.

En hjerneskade kan være en stor forhindring for at forblive i eller få et arbejde. Basale ting som dårlig hukommelse, øget træthed, nedsatte sociale kompetencer mm. kan gøre det svært at udføre opgaver, som man udførte hver dag inden skaden. Hjerneskadecentret BOMI har specialiseret sig i at hjælpe mennesker med hjerneskade tilbage på arbejdsmarkedet gennem en grundig støtteproces og stor viden og erfaring om, hvordan man bedst hjælper mennesker med hjerneskade.

13. Appetitten - stedet for næring og læring Side 186

Skrevet af Hanne Weckesser, leder af Appetitten.

Mennesker med psykiske vanskeligheder kan let ende isolerede i hjemmet. Angsten for ikke at kunne leve op til arbejdspladsens og kollegaernes krav overskygger ofte lysten til at arbejde. På køkken- og kantinevirksomheden Appetitten i Århus bliver der taget hensyn til medarbejdernes psykiske vanskeligheder, og i stedet er det lysten til arbejde, der dominerer og sikrer en virksomhed fyldt med liv og humør.

14. En særlig uddannelse til unge med særlige behov Side 196

Skrevet af Claus Tobler, leder af Den Grønne Erhvervsskole.

En del unge passer ikke ind i de etablerede uddannelsessystemer. De har måske ikke nogen decideret diagnose eller handicap, men den almindelige skole kan bare ikke rumme dem. Den Grønne Erhvervsskole i Vestjylland har med succes opbygget en skoleform, der har plads til de skoletrætte og bogligt svage unge.

15. Akademi for specialundervisning til voksne og unge - ASV Horsens Side 208

Skrevet af Birgit Høst Secher, udviklingskonsulent på ASV Horsens.

Denne artikel beskriver, hvordan lov om kompenserende specialundervisning udmøntes på ASV Horsens. Artiklen tager i første del udgangspunkt i et undervisningstilbud til unge med psykiske vanskeligheder, kombineret med mere generelle input vedr. kompenserende undervisning.

I sidste del omtales den 3-årige ungdomsuddannelse for unge med særlige behov.

16. En beretning fra en tidligere kurators skrivepult Side 220

Skrevet af Benny Rosenqvist, UU-vejleder i UU-Vestsjælland

For unge med særlige behov er der brug for en ekstra indsats i forhold til at komme i gang med en uddannelse. Der er da også sket meget på vejledningsområdet de sidste år – senest med vedtagelsen af lov om 3-årig uddannelse til unge med særlige behov. Den erfarne UU-vejleder Benny Rosenqvist beskriver i dette kapitel, hvad man som vejleder skal være opmærksom på, når man sidder med en ung, der stikker lidt uden for gennemsnittet.

17. Et handicap er, hvad omverdenen gør det til Side 234

Skrevet af stifter og direktør i Vision Trade Center, Connie Hasemann.

Vision Trade Center uddanner og træner mennesker med nedsat funktion – oftest synshandicappede - i et erhvervsmiljø. Det giver den uddannelsessøgende en enestående mulighed for at udvikle sine sociale kompetencer, for her demonstreres i praksis, at men-

nesker med handicap er en værdifuld arbejdskraft på lige fod med andre. Gennem to cases beskriver Connie Hasemann den proces, Vision Trade Center har succes med.

Ny indsatsstrategi for spastikere

Skrevet af Klaus Christensen, psykolog i Spastikerforeningen.

Klaus Christensen er uddannet psykolog på Københavns universitet i 1998 med speciale i usynlige handicap, herunder kognitive vanskeligheder og følgerne af disse. De sidste 10 år har Klaus Christensen på forskellig vis målrettet arbejdet med det rummelige arbejdsmarked.

Indledning

På trods af mange gode intentioner bliver personer med cerebral parese i stigende grad udstødt af arbejdsmarkedet eller har sværere ved at komme ind på arbejdsmarkedet. Denne artikel vil belyse nogle af de problemstillinger, der kan være medvirkende til disse vanskeligheder, og pege på kompenserende foranstaltninger som en del af en ny indsatsstrategi.

Spastikerforeningen tog marts 2005 initiativ til at søge Arbejdsmarkedsstyrelsen om midler til at gennemføre et projekt om spastikere på arbejdsmarkedet på baggrund af læge Susan Ishøy Michelsens Ph.d. afhandling. Susan Ishøy Michelsens undersøgelse viste, at kun 29% med spastisk lammelse var i arbejde (sammenlignet med 82% af kontrollerne), og at 5% var i skåne- eller fleksjob. Endvidere viste undersøgelsen, at kun 33% havde gået i skole længere end 7. klasse, og at 70% befinder sig i laveste indkomstgruppering.

Undersøgelsen viste således nødvendigheden af at udvikle en ny indsatsstrategi med henblik på at lette adgangen til arbejdsmarkedet for spastikere. Midlerne til at gennemføre projektet blev bevilget pr. 1. maj 2005 af Arbejdsmarkedsstyrelsen for perioden 1. maj 2005 til 31. april 2006, og efterfølgende har Arbejdsmarkedsstyrelsen bevilget yderligere midler til integration og fastholdelse af spastikere på arbejdsmarkedet for en to-årig periode.

Hvad er cerebral parese?

Cerebral parese anses for en af de hyppigste og alvorligste medfødte neurologiske lidelser hos børn og har stor indvirkning på hele personens livssituation. De allerfleste kendte og anvendte definitioner af cerebral parese beskriver primært tilstanden som en fysisk, motorisk funktionsnedsættelse. Hjerneskaden, der ligger til grund for cerebral parese, medfører imidlertid også kognitive vanskeligheder af individuel specifik art for mange. De kognitive problemer er ofte mere usynlige end de motoriske, men de kan have stor

indflydelse på en persons mulighed for uddannelse og for at vinde fodfæste på arbejdsmarkedet.

Cerebral parese (spastisk lammelse) skyldes som sagt skader i hjernen primært som følge af iltmangel, infektion eller manglende ernæring. 90% af de hjerneskader, der medfører cerebral parese, opstår i løbet af graviditeten, medens 10% af børnene bliver hjerneskadede under selve fødslen eller umiddelbart efter.

Et ud af 400 børn fødes med cerebral parese, og det skønnes, at cirka 10.000 danskere har cerebral parese.

Cerebral parese rammer i varierende grad musklerne i arme, ben eller hele kroppen. Spasticitet er ofte kendetegnet ved dårlig koordination mellem de enkelte muskler, der samtidig er svage. Bevægelserne bliver på baggrund af ovenstående problematik langsomme og besværede og kan ufrivilligt komme i ryk.

Hjerneskaden, der ligger til grund for cerebral parese, giver altid motoriske problemer i større eller mindre grad. Fysioterapi er derfor en vigtig del af behandlingen af personer med cerebral parese, idet fysioterapeutiske øvelser kan løsne op for spasticiteten i musklerne og modvirke, at musklerne bliver for korte eller trækker sig sammen; ved sammentrækning og forkortning af musklerne, opstår der ledsmerter, fejlstillinger, nedsat evne til at bruge arme og ben, hvilket på længere sigt kan medføre slidgigt.

Spastikerforeningen har i flere år søgt at synliggøre, at den hjerneskade der ligger til grund for cerebral parese ikke kun medfører motoriske funktionsnedsættelser. Aase Tromborg, der er ledende neuropsykolog med Visofunktion for børn og unge med cerebral parese i Danmark, peger ligeledes på at mange spastikere har stort udbytte af at inddrage specifikke kognitive vanskeligheder som en del af symptomkomplekset ved cerebral parese, idet det giver adgang til relevant kompensation (Kjærgård, H., Støvring, B og Tromborg, A., 2005).

Nogle spastikeres specifikke kognitive vanskeligheder kan vise sig i form af specifikke kognitive funktionsnedsættelser inden for koncentration, arbejdshukommelse, kombinationsevne, strukturering, overblik og vanskeligheder med fuldførelse af et forløb. Funktionsnedsættelsen er således for mange spastikere afgrænset og specifik. Dvs. at der ikke er tale om generel udviklingshæmning hos flertallet af spastikerne, og derfor giver IQ begrebet ikke tilstrækkelig mening, idet de kognitive evner som f.eks. at tænke logisk, at koncentrere sig og kunne huske, varierer fra person til person.

De fleste spastikere oplever udtrætning som et dagligt problem i større eller mindre grad. Udtrætningen kan være en følge af smerter, men udtrætningen kan også være en direkte følge af specifikke kognitive vanskeligheder. Mange kender til følelsen af at være tømt for kræfter i forbindelse med vedvarende smerter. Udtrætning, som følge af kognitive

vanskeligheder, kan imidlertid være svært at forstå. En person med cerebral parese, der f.eks. har svært ved at bearbejde synsindtryk, kan opleve stor udtrætning ved visuelt krævende opgaver. Kompensation for denne funktionsnedsættelse kræver nødvendigvis dokumentation og indsigt.

De specifikke kognitive vanskeligheder af individuel specifik art kan opstå inden for et eller flere af nedenstående områder:

Koncentration og opmærksomhed

Problemer med koncentration og opmærksomhed kan medføre, at personen lader tankerne vandre, går i stå, eller foretager tanke spring, som andre har svært ved at følge. Det kan desuden være, at personen falder i staver, og det virker som om, han eller hun ikke hører efter, eller personen beder måske ofte om at få gentaget det, der lige er blevet sagt.

Hukommelse og indlæring

Hukommelse og indlæringsvanskeligheder viser sig bl.a. ved at personen kan have svært ved at huske det, der skete i fortiden, og det der skal ske i fremtiden, f.eks. en aftale hos tandlægen eller et møde med sagsbehandleren.

Personen glemmer måske telefonnumre og oplevelser. For nogle er det svært at lære nyt, og indlæringen forudsætter ofte mange gentagelser.

Sprog

Specifikke sproglige vanskeligheder kan f.eks. vise sig ved at personen har svært ved at forstå det, der bliver sagt og give udtryk for holdninger og følelser. Personen kan have vanskeligt ved at finde de rigtige ord, holde fast i den røde tråd i samtalen og i at indgå i en samtale med flere personer.

Spatiale funktioner.

Spatiale vanskeligheder viser sig ved at personen kan have svært ved at orientere sig spatialt, dvs. i forhold til rum og retning. Det kan være svært at aflæse tabeller, grafer og aflæse urskiver. Der kan være problemer med at bedømme afstande. Nogle har desuden svært ved at finde vej gennem en bygning eller en by, selv når personen har fået en grundig forklaring - og også selv om personen har et kort, som viser vejen.

Sekventielle funktioner

Vanskeligheder på dette område viser sig ved, at personen har vanskeligt ved at forstå og bruge informationer, der har med rækkefølge at gøre. De kan have svært ved hovedregning, at stave og læse lange stavelser og at forstå og forklare årsag – virkning.

Perceptuelle funktioner

Perception handler om at skabe mening ud af det, sanserne fortæller os i helheder og

detaljer. Nedsat perceptuelle færdigheder viser sig ved ringe evne til at fastholde sansinput, at holde koncentrationen og at anvende tillærte færdigheder. Det kan give problemer i forhold til at genkende billeder og ansigter, at se forskel på billeder, der ligner hinanden og vanskeligheder ved at analysere komplekse visuelle indtryk.

Eksekutive funktioner

Eksekutive funktioner drejer sig om den overordnede styring af handlinger herunder evnen til at planlægge, udføre og afslutte handlinger. Nogle spastikere har vanskeligheder med at formulere et mål og arbejde strategisk og hensigtsmæssigt hen imod det. Det kan blandt andet betyde, at de får rigtigt mange eller meget få ideer. Det kan være svært at komme i gang med handlinger, og derfor kan personen komme til at virke passiv. For nogle er det vanskeligt løbende at tilpasse sig sociale situationer og profitere af tilbagemeldinger og danne erfaringer. Problemerne kan også vise sig ved, at det er vanskeligt for personen at kontrollere sit eget arbejde og lægge en plan for f.eks. en ferie eller et uddannelsesforløb og gennemføre planen med de ændringer, som viser sig nødvendige undervejs. Nogle har svært ved at planlægge tiden.

Problemer med eksekutive funktioner kan desuden vise sig ved at personen reagerer ukritisk på ideer, tanker eller begivenheder og har svært ved at styre sine følelser, svinge følelsesmæssigt, overreagere på småting og har svært ved at udtrykke følelser.

For at bedre personer med cerebral pareses muligheder for at blive fastholdt og integreret på arbejdsmarkedet på trods af beskrevne fysiske og/eller kognitive vanskeligheder, har Spastikerforeningen i flere år målrettet arbejdet på at udbrede viden om denne problematik og arbejdet på at udvikle en ny indsatsstrategi med henblik på at lette adgangen til arbejdsmarkedet for spastikere, og det er i denne ånd, at projektet ”Integration og fastholdelse af spastikere på arbejdsmarkedet” skal forstås.

Beskrivelse af projekt

Målgruppen for projekt ”Integration og fastholdelse af spastikere på arbejdsmarkedet” er personer med cerebral parese, der er eller har brug for at være i kontakt med jobcentre. Det forudsættes således i projektet, at deltagerne er diagnosticerede som personer med cerebral parese.

Projektets overordnede formål er at udvikle en ny indsatsstrategi samt formidle viden om denne med henblik på at sikre, at personer med cerebral parese får mulighed for at bevare eller erhverve tilknytning til arbejdsmarkedet på trods af deres motoriske og/eller kognitive funktionsnedsættelse gennem en helhedsorienteret rådgivning og vejledning.

Rådgivning og vejledning gives med sigte på, at personer med cerebral parese får bedst mulig indsigt i eget funktionsniveau. Derved erhverves en viden om, hvordan der kan kompenseres for hans/hendes specifikke kognitive vanskeligheder i forhold til

spørgsmålet om integration på arbejdsmarked og arbejdsfastholdelse. Viden om eget funktionsniveau samt dokumentation for funktionsniveauet er en forudsætning for at kunne benytte gældende lovgivning om kompensationsmuligheder på arbejdsmarkedet, efter/videreuddannelse etc.

Opgavemæssigt har der været tale om sager vedrørende integration, fastholdelse, kombination af fastholdelse og efter- og videreuddannelse, kursus, jobsøgning, revalidering, forrevalidering, arbejdsprøvning etc. Opgaverne har således haft vidt forskellig karakter, hvilket indebærer individuel tilgang. Der er dermed tale om individuelle rådgivnings- og vejledningsprocesser af vidt forskelligt indhold og omfang.

De fleste af de vanskeligheder, som personer med cerebral parese har, forsvinder ikke alene ved træning ligegyldigt hvor intensivt man end træner, men mange af funktionsnedsættelserne kan afhjælpes i betydeligt omfang ved at inddrage kompenserende foranstaltninger. Mange deltagere har haft stor gavn af at bruge diktafon, læse- og stavestøttende softwareprogrammer, mentor og personlig assistance i erhverv m.v.

Stigmatisering – en indre og ydre barriere

Synliggørelsen af specifikke kognitive vanskeligheder indebærer for spastikere, der har disse problemer, at de må tilegne sig nye strategier til håndtering af situationer, hvor han/hun kan have svært ved at leve op til kravene. Mange projektdeltagere har især været utrygge ved at synliggøre deres vanskeligheder for omgivelserne, f.eks. sagsbehandlere, jobkonsulenter, arbejdsgivere, kollegaer etc., og denne problematik er naturligvis en stor hindring i forhold til at søge den rette kompensation eller hensyntagen i forhold til uddannelse og arbejde.

Projektdeltagere har givet udtryk for, at de gennem deres skolegang, ungdomsliv og efterfølgende erfaringer med uddannelse og arbejdsliv har oplevet at blive udelukket og i nogle tilfælde latterliggjort, hvis de ikke kunne leve op til normen på grund af deres funktionsnedsættelse; et godt eksempel på konsekvensen af stigmatisering. Mange har f.eks. oplevet, at der blev stillet spørgsmålstejn ved deres intellektuelle evner, da de gik i folkeskolen, hvis de ikke kunne holde tempoet og være lige så dygtige som deres kammerater i fagene matematik og dansk.

Stigmatisering kan opstå i dagligdagen, bl.a. i vores kommunikation med andre mennesker. Mange mennesker kommer uden at ønske det til at stigmatisere andre ved, f.eks. at sige, at det er normalt, at alle børn kan læse, regne etc. på et givet alderstrin. Stigmatiseringen opstår ved, at ”man” som majoritet hævder, at visse normer burde alle kunne klare. Ethvert samfund har regler og normer for, hvilke krav det enkelte individ skal kunne leve op til. I stedet for at vi stiller spørgsmålstejn ved den ”normale” antagelse om, at på det og det indlæringsniveau skal alle børn kunne klare en bestemt type op-

gaver, så vælger vi i stedet at stille spørgsmålstegn ved barnets person; manglende evne til at leve op til det forventede bliver gjort til noget unormalt.

Ifølge Goffman (1975) er der to faser i den stigmatiseredes indlæringsproces. Den første fase består i:

“...at han tilegner sig de normales synspunkt, mens den anden fase skulle bestå i, at han senere opdager, at han netop ifølge dette synspunkt ikke opfylder betingelserne for at kunne betragtes som fuldt ud normal” (Goffman, 1975, side 106).

I Danmark har Svend Aage Rasmussen beskrevet konsekvensen af stigmatiseringsprocesser på følgende måde:

“Stigma-processer har da den funktion alligevel at opretholde og hævde disse urealiserbare normer. Når vi i interaktionen handler som om disse normer burde realiseres oprettholder og hævder vi dem. Fra det perspektiv kan man se interaktionen som et helligt ritual, hvor samfundet fejrer og opretholder sine urealiserede normer. Således opnår samfundet støtte fra dem, der ikke støttes af samfundet, samtidig med at de holdes på deres plads” (Rasmussen i Goffmann, 1975, side 99-100).

Mange spastikere har oplevet stigmatisering på grund af motorisk og/eller specifikke kognitive vanskeligheder. Stigmatiseringen har betydet, at mange spastikere har svært ved at beskrive deres vanskeligheder, dels på grund af manglende indsigt i eget funktionsniveau, og dels på grund af angst for yderligere stempning som værende ikke god nok og ikke at kunne slå til i forhold til det omgivende samfunds normer.

Mange har et håb om, at det er muligt at skjule eventuelle vanskeligheder, f.eks. udtrætning, i en jobfunktion. Denne forestilling synes bl.a. at hænge sammen med den rådgivning og vejledning, de tidligere har modtaget, hvor mange er blevet opmuntret til at klare sig på trods af funktionsnedsættelsen uden hensyn til specifikke kognitive vanskeligheder.

Dette kan i høj grad begrænse deres handlefærdighed og forhindre dem i at være åbne og modtagelige i de situationer, hvor de bliver præsenteret for samfundets nye muligheder for støtte til arbejdsintegration og til arbejdsfastholdelse. Mange spastikere har derfor brug for en handicapsagkyndig, der kan fungere som brobygger, og som kan formidle betydningen af funktionsnedsættelsen i forhold til samfundets krav og støttemuligheder. På denne baggrund kan der herefter vejledes om kompensationsmuligheder.

Kompensation – en nødvendighed

For at illustrere, hvordan en kompenserende foranstaltning kan se ud, vil der i det følgende blive præsenteret to cases på henholdsvis fastholdelse og integration.

Eksempel på fastholdelse i skånejob:

En 40-årig mandlig førtidspensionist med cerebral parese i form af højresidig hemiplegi (halvsidig lammelse), som i 10 år har været ansat 14 timer ugentligt i job med løntilskud på samme virksomhed, oplever i stigende grad stress og udtrætning i forbindelse med at udføre sit arbejde inden for udvikling og vedligeholdelse af software. Han har svært ved at huske lange instruktioner og mister let overblikket, når han udtrættes. Desuden har han svært ved at huske, det han læser og mister hurtigt koncentrationen under læsning. Det fremgår af den neuropsykologiske udredning, at hans vanskeligheder er kognitivt betingede, og med henblik på at fastholde ham i nuværende jobfunktion bevilges personlig assistance en time ugentligt med henblik på at afhjælpe overbliksvanskelighederne. Desuden bevilges arbejdsredskaber i form af syntetisk tale til at få oplæst teksten fra computeren. For at afhjælpe læsevanskelighederne og udtrætning ved læsning bevilges ny mus og tastatur til computeren tilpasset hans finmotoriske vanskeligheder, og digital diktafon til at optage lange instruktioner og til brug ved møder.

Ovenstående kompenserende foranstaltning har kørt over et stykke tid og har i betydeligt omfang afhjulpet og kompenseret hans motoriske og specifikke kognitive vanskeligheder. Han oplever betydeligt mindre stress, idet han via den personlige assistance har fået bedre overblik over sine arbejdsopgaver.

Den kompenserende foranstaltning kombineret med psykologisk rådgivning synes således at have forbedret hans mulighed for fremover at forblive i sin nuværende jobfunktion.

Eksempel på integration:

Ung nyuddannet kvindelig akademiker med cerebral parese i form af diplegi (lammelse i benene) ansættes i et fleksjob, hvor hun underviser i sit hovedfag. Hun sidder i kørestol og kan derfor ikke bruge tavlen i lokalet, når hun underviser, og hun har brug for at forberede sig grundigt med mange overheads for at hindre udtrætning i undervisningssituationen.

På denne baggrund har hun fået bevilget en bærbar computer og en digital diktafon som arbejdsredskab. Inden undervisningsstart tilslutter hun computeren en projektor i rummet og bruger denne til at fremlægge på.

Muligheden for, som forberedelse til undervisningen, at indtaste undervisningsmaterialet på den bærbare computer har hindret udtrætning og skabt overblik i undervisningssituationen. Den digitale diktafon har givet hende mulighed for at afhjælpe vanskelighederne med at tage notater ved møder.

Det fremgår af ovenstående kompenserende foranstaltninger, at arbejdsredskaber kombineret med personlig assistance - baseret på videnbaseret indsats – i stort omfang kan afhjælpe vanskeligheder i forhold til at kunne leve op til arbejdsmarkedets krav. Som

en væsentlig sidegevinst får mange spastikere også en lettelse i stressniveau og derved bedre livskvalitet.

Når der skal opstilles en handlingsplan for en person med cerebral parese, bør sagsbehandleren, jobkonsulenten, underviseren etc. således altid være opmærksom på at sikre sig rette dokumentation inden denne iværksættes.

Projekterfaringer

Projektet har vist nødvendigheden af en videnbaseret indsats i forhold til integration og fastholdelse af spastikere på arbejdsmarkedet. Videnbaseret indsats i form af gennemgang af testrapport har vist sig at være et centralt værktøj i en bevidstgørelsesproces, hvor spastikeren bliver bevidst om sine behov for kompensation.

Det er endvidere afgørende, at personen erhverver en personlig viden om egne stærke og svage sider; viden om eget funktionsniveau er afgørende for at få fodfæste på arbejdsmarkedet, bl.a. fordi viden om eget funktionsniveau er en betingelse for at kunne bruge de kompenserende ordninger på en konstruktiv måde.

På trods af at bevidstgørelsesprocessen kan være smertefuld for personer med et handicap, har den psykologiske vejledning og støtte primært bevæget sig på det erkendelsesmæssige niveau, og det er i denne sammenhæng vigtigt at understrege, at der ikke har været tale om et egentligt terapeutisk forløb.

Der er tegn på, at mange af deltagerne i løbet af processen har udviklet en bevidsthed om deres handicap, der har kunnet fungere som afsæt for tilegnelse af nye strategier til håndtering af situationer, hvor han/hun før er kommet til kort eller er blevet mødt med stigmatisering af omgivelserne. Denne proces er af kognitiv og erkendelsesmæssig art, dvs. drejer sig om indsigt i egen funktionsnedsættelse og handicap med det sigte, at personen med cerebral parese udvikler en konstruktiv handicapbevidsthed. Denne bevidsthed gør det muligt at gebærde sig på arbejdsmarkedet ud fra en viden om eget funktionsniveau, uden at dette fører til passivitet eller undgåelse af nye udfordringer. Denne proces forekommer i betydeligt omfang at have forbedret projektdeltagernes mobilitet og fleksibilitet på arbejdsmarkedet og i uddannelsesmæssige sammenhænge.

Afdækning i form af kognitive tests, erkendelsen af eget funktionsniveau samt formidling til omgivelserne af den enkeltes kognitive profil har i projektet vist sig at være lige vigtige størrelser. I projektet har der desuden været fokus på formidlingen af viden om de kompensationsmuligheder, der ligger i gældende lovgivning.

Det helt centrale har været, at afklaringen er sket i samarbejde med projektdeltageren med udgangspunkt i den konkrete funktionsnedsættelse, i de individuelle forudsætninger, kompetencer og erfaringer, hvorefter hans/hendes problematik er formidlet til de relevante nøglepersoner eller aktører som en platform for handleplan og mål for indsatsen.

Flere sektorer har behov for mere fokus på de muligheder, som lovgivningen giver til mennesker med cerebral parese for at undgå, at de bliver marginaliserede på arbejdsmarkedet. En del af løsningen på dette problem er naturligvis opkvalificering af fagpersoner herunder specialuddannede lærere, arbejdsgivere, kolleger, uddannelsessteder og øvrige nøglepersoner, der er i kontakt med mennesker med cerebral parese, og i den forbindelse er det afgørende, at der etableres smidige samarbejdsrelationer mellem disse nøglepersoner. Psykologen yder i denne sammenhæng bidrag til det udredningsarbejde, der fører til opstilling af handleplaner.

Projektet har endvidere vist nødvendigheden af en tværfaglig indsats for at mennesker med cerebral parese får mulighed for at blive integrerede og fastholdt på arbejdsmarkedet, og i den forbindelse er kompenserende ordninger som mentor, ”Personlig assistance i erhverv m.v.”, arbejdsredskaber som er afgørende værktøjer for at dette kan lykkes.

Perspektiver i forhold til ny indsatsstrategi

For sagsbehandlere, jobkonsulenterne, undervisere etc. vil øget viden på dette område betyde en mere sikker og bedre fagligt funderet indsats, der bygger på dokumentation af både motorisk- og kognitiv profil.

Dansk handicappolitik bygger på princippet om ligebehandling, og compensation er i den forbindelse et redskab til at sikre at borgeren med en funktionsnedsættelse i videst mulig omfang kan deltage på lige fod med andre inden for f.eks. undervisningssektoren og arbejdsmarkedet. Sommeren 2007 blev ordningen ”Personlig assistance i erhverv m.v.” udvidet til også at omfatte kognitive vanskeligheder. Der er imidlertid ikke umiddelbart nogen steder, hvor sagsbehandlere og jobkonsulenter kan søge den psykologiske ekspertise, der i mange tilfælde er nødvendig, når de skal hjælpe en spastiker; og der er ikke nogen steder – ud over Spastikerforeningen - hvor spastikeren kan søge rådgivning og vejledning.

Psykologisk ekspertise bør inddrages i rådgivning og vejledning af personer med cerebral parese på arbejdsmarkedet, da denne yder et effektivt bidrag til afklaring af bæredygtige erhvervs- og uddannelsesmuligheder. Den psykologiske rådgivning og vejledning tager altid udgangspunkt i dokumentation, hvor præstationerne i de kognitive tests, samt skolebaggrund, uddannelses- og erhvervs erfaringer inddrages i rådgivningen og vejledningen af personen med cerebral parese. Den psykologiske rådgivning og vejledning bidrager til, at personen med cerebral parese tilegner sig større indsigt i eget funktionsniveau og dermed forbedrer stabilitet, mobilitet og fleksibilitet på arbejdsmarkedet og i uddannelsessammenhænge.

Den tværfaglige dimension i arbejdet synes at være en væsentlig og afgørende faktor for hensynsfulde, realistiske og bæredygtige resultater. Det er vigtigt, at alle nøglepersoner

mødes på et så tidligt tidspunkt som muligt i forløbet for at kunne drage nytte af hinandens ekspertiser. Med udgangspunkt i den konkrete funktionsnedsættelse, individuelle forudsætninger, kompetencer og erfaringer kan alle aktører således trække på samme hammel i et aktivt samarbejde ud fra de perspektiver, der ligger i en eventuel handleplan.

Arbejdet med at forbedre spastikeres muligheder for at blive integrerede og fastholdt på arbejdsmarkedet bør fortsætte og videreudvikles. Den generelle viden om cerebral parese som en funktionsnedsættelse og mulighederne for at dokumentere og efterfølgende afhjælpe følgerne af denne funktionsnedsættelse skal udbredes. Der er behov for større fokus på betydningen af kognitive vanskeligheder og de uddannelses- og arbejdsmæssige følger heraf.

Referencer:

Goffman, E. (1975). *Stigma: om afvigerens sociale identitet*. København: Gyldendals samfundsbibliotek.

Gregersen, B. (red.). (1975). *Om Goffmann: 11 artikler*. København: Hans Reitzel.

Kjærgård, H., Støvring, B. & Tromborg, A. (2005). *Cerebral Parese – et paradigmeskift*. *Spastikeren*, 55 (6), s. 29-31.

Yderligere oplysninger kan hentes på Spastikerforeningens hjemmeside:
www.spastikerforeningen.dk